

1) Διαδρομή Πρώιμης Βυζαντινής και Μέσης Βυζαντινής Περιόδου

Είδος: Οδική

Απόσταση: 51km

Χρόνος: 1ωρα 26 λεπτά

Σχεδιάστηκαν θρησκευτικού χαρακτήρα πολιτιστικές διαδρομές, με έμφαση στην αποτύπωση της βυζαντινής παρουσίας και των αντίστοιχων επιρροών της στην αρχιτεκτονική έκφραση της λατρευτικής δόμησης στη Μέσα Μάνη. Στην πρώτη θεματική ενότητα (πολιτιστική διαδρομή Πρώιμης και Μέσης Βυζαντινής περιόδου), τα επιλεγμένα μνημεία ενοποιήθηκαν μέσω μίας διαδρομής γραμμικής με δύο κυκλικά τμήματα, η οποία εκτείνεται από το Σιδηρόκαστρο στα Βόρεια, μέχρι και τον Γερολιμένα στα Νότια.

2) Διαδρομή Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής περιόδου

Είδος: Οδική

Απόσταση: 70km

Χρόνος: 1ωρα 53 λεπτά

Σχεδιάστηκαν θρησκευτικού χαρακτήρα πολιτιστικές διαδρομές, με έμφαση στην αποτύπωση της βυζαντινής παρουσίας και των αντίστοιχων επιρροών της στην αρχιτεκτονική έκφραση της λατρευτικής δόμησης στη Μέσα Μάνη. Για τη δεύτερη θεματική ενότητα (πολιτιστική διαδρομή Ύστερης και Μετά- Βυζαντινής περιόδου), οι διαδικασίες αξιολόγησης των μνημείων θρησκευτικού χαρακτήρα οδήγησαν στην ενοποίηση σε πρώτη φάση περίπου 45 μνημείων. Η κύρια διαδρομή (εκτός των μελλοντικών της επεκτάσεων) είναι σχεδόν γραμμική με κυκλικά τμήματα, και εκτείνεται από την Κελεφά στο Βορρά, μέχρι τη Βάθεια στο Νότο, συμπεριλαμβάνοντας έναν σημαντικό αριθμό μνημείων στο κυκλικό τμήμα της των οικισμών Άνω Μπουλαριών, Κούνου, Γερολιμένα, Κοίτας και Λάγιας.

3) Διαδρομή για το μοιρολόι

Είδος: Οδική

Απόσταση: 44km

Χρόνος: 1ωρα 28 λεπτά

Για το σχεδιασμό της θεματικής πολιτιστικής διαδρομής για το **μοιρολόι**, επιλέχθηκαν οι Ιεροί Ναοί οι οποίοι βρίσκονται στο νεκροταφείο των οικισμών. Επίσης υπολογίσθηκε και η προσβασιμότητα για την αξιολόγηση των μνημείων και την ενσωμάτωσή τους στη νέα διαδρομή. Δημιουργήθηκε με αυτό τον τρόπο η κύρια προτεινόμενη διαδρομή, η οποία συνδέει τους κοιμητηριακούς ναούς στην Αρεόπολη, Κάτω Μπουλαριοί, Κούνος, Κουλούμι, Κέρια, Παγγιά, Δρύ, Χαρούδα και Οχιά. Η διαδρομή είναι γραμμική με ένα τμήμα κυκλικό, ώστε να ενοποιούνται οι ναοί στο Νότιο τμήμα της Μέσα Μάνης, δημιουργώντας μια συνεκτικότερη ενότητα, και να καταλήγει γραμμικά πλέον στην Αρεόπολη, εάν ο επισκέπτης επιλέξει να συνεχίσει τη διαδρομή.

4) Διαδρομή Γένος Μαυρομιχάλη

Είδος: Περιπατητική

Απόσταση: 5m

Χρόνος: 1ωρα 12 λεπτά

Προτείνονται ακόμα πολιτιστικές διαδρομές, περισσότερο τοπικού ενδιαφέροντος και σε κλίμακα οικισμού, με **θεματολογία ξακουστούς και ισχυρούς κλάδους/γενιές της Μέσα Μάνης**. Προτείνεται η πολιτιστική διαδρομή γύρω από την οικογένεια Μαυρομιχάλη, λόγω των πολυάριθμων μνημείων (από μεγαλοπρεπείς ναούς, όπως οι Ταξιάρχες στην Αρεόπολη, μέχρι οχυρά κτίρια και συγκροτήματα), αλλά και της σύνδεσης της οικογένειας αυτής με τις ευρύτερες κοινωνικο-ιστορικές εξελίξεις στην περιοχή. Σκοπός της διαδρομής είναι η αφήγηση της ιστορίας των Μαυρομιχάλιδων, στην Αρεόπολη και το Λιμένι.

5) Διαδρομή Γδικιωμού

Είδος: Οδική

Απόσταση: 53km

Χρόνος: 1ωρα 28 λεπτά

Τα μνημεία που θα ενοποιηθούν μέσω πολιτιστικής διαδρομής για την παρουσίαση του πολεμικού χαρακτήρα της κοινωνικής και αρχιτεκτονικής δομής της Μέσα Μάνης, με αντιπροσωπευτικό δείγμα το εθιμοτυπικό του **γδικιωμού**, προέκυψαν από μία σύνθετη αναζήτηση στα περιγραφικά δεδομένα του επιπέδου των μνημείων της υφιστάμενης κατάστασης: ο αρχιτεκτονικός τύπος του μνημείου να είναι πολεμικός πύργος ή σύνθετο τειχισμένο συγκρότημα, και η αρχική χρήση να εμπεριέχει τον όρο άμυνα. Στην κύρια διαδρομή για τον γδικιωμό εντάχθηκαν και οι παραδοσιακοί οικισμοί της Μέσα Μάνης, 7 συνολικά, γνωστοί για την ύπαρξη πύργων, όπως η Κοίτα, γνωστή και ως *πολύπυργος* και τα Λάγια. Η προτεινόμενη διαδρομή διασχίζει το σύνολο σχεδόν της περιοχής μελέτης: από την Αρεόπολη έως και τη Βάθεια.

6) Διαδρομή γαστρονομίας

Είδος: Οδική

Απόσταση: 69km

Χρόνος: 1ωρα 47 λεπτά

Τη θεματική ενότητα των πολιτιστικών διαδρομών με βάση τα ήθη/έθιμα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τοπίου συμπληρώνει η διαδρομή με θεματολογία γύρω από τα τοπικά προϊόντα της περιοχής και τη **γαστρονομία**. Αρχικό σταθμό της διαδρομής αποτελεί το κτίριο του παλαιού δημοτικού σχολείου στη Γέρμα, στο οποίο και προτείνεται η λειτουργία εκθεσιακού χώρου τοπικών προϊόντων και αίθουσα σεμιναρίων παρασκευής τοπικών εδεσμάτων, με σκοπό την ανάπτυξη του γαστρονομικού τουρισμού στην περιοχή. Στη συνέχεια της διαδρομής, ο επισκέπτης διασχίζοντας ελαιώνες, περιοχές μελισσοκομίας, κτίρια επεξεργασίας και εμπορευματοποίησης των πρώτων υλών, αλλά και μέρη στα οποία θα μπορεί να γευθεί τις νοστιμιές του τόπου, θα έχει μία ουσιαστική επαφή της τοπικής παραγωγής και γαστρονομίας. Για το σκοπό αυτό επιλέχθηκαν παράκτιοι οικισμοί (όπως το Καραβοστάσι και το Λιμένι) γνωστοί για τις ψαροταβέρνες της περιοχής, τα σωζόμενα παραδοσιακά ελαιотριβεία στην Αρεόπολη (Καλαποθαράκου, το οποίο λειτουργεί και ως μουσείο), και τη Λάγια (Κτιριακό συγκρότημα Δεκουλάκου), μαζί με τους διάφορους χώρους εστίασης παραδοσιακών εδεσμάτων, και το παραδοσιακό ελαιотριβείο στον οικισμό της Βάθειας (όπου ναί μεν είναι εγκαταλελειμμένο, αλλά σώζεται σε καλή κατάσταση ο εξοπλισμός του), καθώς και το κτιριακό συγκρότημα Κυρίμη στο Γερολιμένα, από όπου γινόταν το εμπόριο των τοπικών προϊόντων προς άλλες περιοχές και χώρες. Ακόμα, η διαδρομή περνά μέσα από καλλιέργειες ελαιοδέντρων (εκτάσεις που κυριαρχούν στην περιοχή) και χώρους με μελίση (κοντά στη Γέρμα και στο δρόμο από Αρεόπολη προς Πύργο Διρού). Τελικά, η προτεινόμενη διαδρομή διασχίζει το σύνολο της Μέσα Μάνης, μέσω κυρίως του κεντρικού ασφαλτόδρομου Αρεόπολη-Πύργος Διρού-Γερολιμένας,

φτάνοντας μέχρι τον οικισμό Χοτάσια στα Βόρεια και Βάθεια στα Νότια. Σε μεταγενέστερο στάδιο προτείνεται η σύνδεση της διαδρομής με το μουσείο ελιάς στη Σπάρτη, αλλά και με άλλα σημεία γαστρονομικού και πρωτοπαραγωγικού ενδιαφέροντος στην ευρύτερη περιοχή.

7) Διαδρομή Προεπαναστατικής φρουριακής Αρχιτεκτονικής

Είδος: Οδική

Απόσταση: 40km

Χρόνος: 1ωρα 2 λεπτά

Η διαδρομή προεπαναστατικής οχυρής αρχιτεκτονικής είναι γραμμική και σε πρώτη φάση εκτείνεται από την Καστάνια, μέχρι τα Συχαλάσματα..

8) Διαδρομή Μετεπαναστατικής φρουριακής Αρχιτεκτονικής

Είδος: Οδική

Απόσταση: 26km

Χρόνος: 39 λεπτά

Η μετεπαναστατική οχυρή διαδρομή αποτελεί τμήμα της πρώτης (προεπαναστατική), ξεκινώντας από την Αρεόπολη, και με το μεγαλύτερο μέρος να εκτείνεται νότια (έως τον Γερολιμένα).